

2. кологіка! Природоохоронна освіта. Методика і приклади / за ред. О. Сенюк ; пер. з англ. – Швеція : Фонд “За чисту Швецію”, 2000. – 70 с.
3. Малахов І. Екологічна криза: джерела і вихід / І. Малахов // Ойкумена: Український екологічний вісник. – № 1-2. – К. : Нац. еколог. центр України, 1994. – С. 64-74.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи. Екологія. / Мін. освіти і науки України. – К. : ВАТ “Поліграфкнига”, 2010. – С. 23.
5. Філіпчук Г. Г. Словник термінів з питань екології та безпеки життя і діяльності : навчальний посібник / Г. Г. Філіпчук. – Чернівці : Зелена Буковина. – С. 314.
6. Царик Л. П. Навчальна програма для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту, академічний рівень / Л. П. Царик, П. Л. Царик, І. М. Вітенко. – К. : Мін. освіти і науки України, 2010. – С. 23-28.
7. Чеботар І. Природні ресурси світу: інтегрований урок хімії та географії / І. Чеботар, Т. Волочаєва // Біологія і хімія в сучасній школі: пед. досвід. – № 1 (89). – К. : Педагогічна преса, 2012. – С. 30-32.

Чинкина Т. Б., Вдовиченко Т. А. Естественнаучные исследования причин и путей решения глобального экологического кризиса в условиях академического образования.

В статье рассматриваются причины возникновения и тенденции развития современного глобального экологического кризиса с позиций школьного курса физики и биологии

Ключевые слова: экологический кризис, первый закон термодинамики, природопользование, коэволюция Природы и Человека.

Chinkina T. B., Vdovichenko T. A. Natural and scientific researches of reasons and ways of decision of global ecological crisis in the conditions of academic education.

The article examines the causes and trends of the contemporary global environmental crisis from the position of a school course of physics and biology.

Keywords: environmental crisis, the First law of thermodynamics, nature management, coevolution of Nature and Man.

УДК 378.147+371

Шарана Г. Ф.

Рівненський базовий медичний коледж

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито педагогічні особливості формування у школярів почуття людської гідності. Висвітлено основні положення виникнення і прояву комплексу неповноцінності та його негативний вплив на розвиток власної гідності в дитини. Аналізується проблема виховання й культивування людської гідності. Зазначено змістовно-предметні характеристики основних типів діяльності відповідно до періодів розвитку особистості.

Ключові слова: комплекс неповноцінності, гідність, людська гідність, самоповага, виховання власної гідності.

У контексті складних і мінливих реалій нашого трансформаційного сьогодення феномен людської гідності набуває окремого гуманістично-екзистенційного значення. Особливо актуально це тоді, коли йдеться про опірність, адаптивність, самоствердження, зрештою навіть виживання особистості, яка, перебуваючи на перетині вкрай складних і кризових ситуацій та подій, переживає їхній негативний вплив і намагається не втратити своє обличчя – бути гідною і впевненою, гуманною і сильною, цивілізованою і культурною. Якраз тому на зламі тисячоліть перед освітніми системами багатьох країн особливо гостро постають проблеми залучення інноваційних технологій у складні процеси виховання дітей, насамперед з метою покращання інтелектуально-культурного потенціалу суспільства і для якісного забезпечення гармонійного розвитку кожної дитини.

Проблема виховання й культивування людської гідності посідає одне з чільних місць, адже в посттоталітарних суспільствах ще досить відчутні рудименти й атавізми приниження людини як повноправної біосоціальної істоти на багатьох рівнях: юридичному, медичному, міжособистісному та ін. Вичавлювання із себе рабської психології та кріпацької ментальності є нагальною проблемою для кожного, хто народився і виховувався в “імперії зла”, проте не менш важливо виховувати впевненість і гідність у дітей, які, народившись у незалежній і вільній державі, відчувають різноманітні обмеження й узалежнення насамперед економічно-матеріального та духовно-культурного походження.

Основною **метою** нашого дослідження є вивчення особливостей виховання у школярів почуття людської гідності.

Історіогенез наукових уявлень про феномен почуття людської гідності має тривале минуле, а його вивчення носить чітко виражений міждисциплінарний характер, реалізуючись насамперед у філософській, педагогічній, психологічній, соціологічній та інших площинах [1-6; 8].

Окреслену проблематику ми розглядаємо насамперед у такій змістово-функціональній парадигмі: набуття почуттів особистісної гідності можливе як подолання особистісної неповноцінності. Очевидною реальністю постає те, що нівеляційний характер комплексу меншовартості виступає негативним фактором особистісного становлення, який спроможний спотворити повноцінний перебіг життєдіяльності, занурити людину у плетиво конфліктів і проблем, спричинених ненабуттям або втратою власної людської гідності. Такі психостани мають руйнівний вплив, який іноді буває настільки болісним і травматогенним, що може проявлятися повсякчасно в найрізноманітніших сферах життя людини, блокуючи її вітальну активність і життєрадісність.

Перепоною формування почуття особистісної гідності можуть бути стійкі уявлення про свою фізичну, психічну чи моральну “неповносправність”, які накладають істотний відбиток на поведінку людей. При цьому, людині зовсім не обов’язково постійно думати про свій дефект, однак хоча вона і відволікається від нього, все таки уявлення про неповноцінність – реальну чи надуману, – будучи витіснене у підсвідоме, продовжує впливати на її повсякденну поведінку.

Звичайно, що комплекс неповноцінності як основний бар’єр формування впевненого і просоціального Я та на підставі цього почуття власної гідності зазвичай проявляється вже у дитячому віці. Соціальна ситуація розвитку та вікові особливості сприяють цьому, оскільки діти мають підвищену схильність до самоствердження: їм найголовніше бути про себе високої думки і неможливе усвідомлення того, що вони неспроможні до тих дій, які можуть здійснювати інші. Комплекс неповноцінності формується у дітей вразливих, ослаблених фізично, із пізнім статевим дозріванням, що ростуть в обставинах жорстокого батьківського диктату. Він може виникнути у дитини, якій навчання дається важче, ніж іншим, і вона при великій затраті сили і часу все-таки відстає від друзів. При хорошому фізичному розвитку такі діти сміються над чужою слабкістю і нерухливістю. Інший раз вони не проти побити більш здібного учня. Самоствердження часто проявляється у них спробами виділитися відчайдушними вчинками, тобто зауважуємо активне задіяння компенсаторних механізмів.

Слід наголосити, зо дітей, які мають комплекс неповноцінності, характеризує підсвідоме прагнення якраз до моральної компенсації. Їх поведінка підпорядкована не висловленій меті – довести оточуючим і самому собі, що “я не гірший за інших”. Саме вони постійно і більше за інших прагнуть до самоствердження. Останнє може проявлятися у надмірній пихатості, самолюбстві і почутті справедливості, або ж навпаки – у відчутті меншовартості, заниженій самооцінці тощо. Невпевненість дітей з комплексами проявляється перш за все в ситуаціях прийняття рішень. Тривога, страх, підвищена

чутливість призводять до того, що дитина бачить інтриги і бажання образити там, де їх не існує.

Упродовж виховання потрібно враховувати, що процес набуття гідності повинен долати численні перепони як внутрішньоособистісного плану (акцентуований тип характеру, слабка сила нервової системи, певний тип темпераменту, схильність до психоемоційного вигорання тощо), так і міжособистісного походження (конфліктно-агресивний стиль спілкування, статусне розшарування (лідер – аутсайдер), рольові переваги, позитивні/негативні установки тощо). Як відомо, діти з однаковими чи близькими комплексами схильні до спілкування між собою. Не виключено, що це одна із причин відособлення груп у колективах як дорослих, так і дитячих, оскільки якраз у групових формах набуття індивідуальної ідентичності особливо гостро відчувається спроможність людини відчути міру і якість почуття власної гідності, гордості за себе й упевненості у власних успішних статусно-рольових пріоритетах.

Однак не тільки духовний розвиток індивіда невіддільний від існування його неповноцінності, недоліку, вади. Залежною від них виявляється і діяльність людини, її основні механізми. Адже діяльність – це насамперед цілепокладальний процес. А нездатна адекватно осмислити потреби людина відповідним чином неспроможна сформулювати й належні цілі та обрати необхідні засоби їх реалізації.

Змістовно-предметні характеристики основних типів діяльності відповідно до періодів розвитку особистості дозволяють розподілити діяльність на дві групи. До першої групи належить діяльність, усередині якої відбувається інтенсивна орієнтація в основних смислах людської діяльності та освоєння завдань, мотивів і норм взаємин між людьми. Це діяльність у системі “дитина – суспільний дорослий”, у якій можна виокремити безпосередньо-емоційне спілкування дитини, рольову гру та інтимно-особистісне спілкування підлітків. Під час здійснення цих форм діяльності відбувається переважний розвиток у дітей мотиваційно-споживчої сфери. До другої групи належать типи діяльності, всередині яких відбувається засвоєння суспільно вироблених способів дії з предметами й еталонів, які виокремлюють у предметах ті або ті аспекти. Це діяльності в системі “дитина – суспільний предмет”, зокрема, маніпулятивно-предметна діяльність дитини раннього віку, навчальна діяльність молодшого школяра та навчально-професійна діяльність старших підлітків [3; 6].

На жаль, індивіди з комплексом неповноцінності в діяльність і в системі “дитина – суспільний дорослий”, і в системі “дитина – суспільний предмет” включені у викривленій формі. Як наголошував свого часу А. Адлер, відчуття неповноцінності породжує прагнення до сили. Це відчуття активізує діяльність індивіда і спонукає його до пошуків можливостей вирізнитися з-поміж загалу. Але, по-перше, розвиток (робота над собою), який активізується відчуттям неповноцінності, дуже часто сповнений в індивіда гризотами і стражданнями. І фінал тут не завжди позитивний. Низька самооцінка часто призводить до того, що прагнучи до величч, людина починає створювати фіктивні цінності, а це може закінчитися неврозом. Такі випадки мають місце тоді, коли індивідові бракує сил чи відваги вдатися до конструктивних заходів. По-друге, егоїстичне прагнення до сили послаблює відчуття суспільного зв'язку і готовність служити людям [1].

Водночас усі органічні потреби неповноцінної дитини можуть бути задоволені тільки дорослими. Отож, потреба в спілкуванні в неї дуже велика. Але тривалий час вона зберігається лише як потреба в допомозі, і тільки згодом переростає в потребу в спілкуванні. Та саме з цією потребою пов'язані істотні порушення процесу індивідуального розвитку дитини. Надмірна опіка й безліч обмежень заважають розвитку рухів, набуттю досвіду користування предметами, ознайомленню з фізичними властивостями речей. Відсутність у дитини потреби в нових враженнях, з одного боку, і необґрунтовано швидка втрата батьками надії на можливість розвитку в неї самосвідомості – з другого, зводять контакт між ними до задоволення органічних потреб.

Дитину оберігають, але, як правило, не розвивають. Така дитина також має великі проблеми і з входженням у колектив, поза яким неможливе виникнення і розвиток вищих психічних функцій, насамперед емоцій, мови, пам'яті [1; 3; 4].

Тому немає нічого дивного в тому, що дитина, яка неспроможна вибудувати належні стосунки з дорослими, утвердитися в колективі відчуває страх перед оточуючими.

Загалом страх перед дорослими виникає в дітей ще в ранньому віці. Наприклад, якщо незнайома людина намагається в спілкуванні з дитиною імітувати вирази її інтонацію матері, малюк відчуває невідповідність образу когось іншого і сформованого, близького їй образу матері. Це викликає у дитини занепокоєння і страх перед дорослими, хоча останній з часом може поступово минати. Це пов'язане з тим, що вона починає сприймати інших людей як таких, що відрізняються від матері.

Водночас неповноцінна дитина настільки звикає до того, що мати для неї – незмінна опора і джерело безпеки, що її страх перед іншими дорослими може бути доведений до їх негативного сприйняття як “могутніх” істот. Зокрема, це виникає за умови невротичної прихильності до матері, коли загроза розлуки виявляється для дитини джерелом постійної напруги і занепокоєння. У дитини, яка постійно боїться розлуки з матір'ю, формується хвороблива залежність і страх перед незнайомими подіями і людьми. Події здаються їй невідворотними, а люди – лихими, нездоланими й могутніми створіннями.

Крім того, як і людина на ранніх етапах соціального розвитку, дитина перших років життя не тільки боїться усього нового і невідомого. Вона одухотворює предмети і казкових персонажів, боїться незнайомих тварин і вірить, що вона сама та її батьки житимуть вічно. Цей одухотворений світ часто заміщує у дитини реально наявну дійсність. Тому її страхи також виявляються досить реальними. Злі чаклуни та різні казкові персонажі для неї – це живі істоти, які існують десь тут, поруч. І тільки поступово в дитини складається об'єктивний характер уявлень, а сама вона вчиться розрізняти відчуття, справлятися з почуттями і мислити абстрактно-логічно. Разом із умінням планувати власні дії і передбачати дії інших, поступово з'являються здатність до співпереживання, почуття сорому, провини, гордості та самолюбства. Егоцентричні, засновані на інстинкті самозбереження страхи доповнюються соціально опосередкованими, такими, що зачіпають життя і благополуччя інших, спочатку батьків, які доглядають дитину, а згодом і людей поза сферою її безпосереднього спілкування [2; 5; 6]. Усе це є наслідком розвитку психічних структур дитини, який відбувається під впливом соціальних чинників. Але наскільки в неї буде виражений той або той страх, і чи буде він виражений загалом, залежить не лише від її індивідуальних особливостей психічного розвитку та конкретних соціальних умов, в яких відбувається формування особистості дитини.

Наприклад, сприйняття дорослих як “сильних світу цього” може культивуватися батьками в процесі безпосереднього спілкування в сім'ї. Більшість подібних страхів передаються дітям неусвідомлено, але деякі серед них можуть свідомо передаватися батьками в процесі виховання або вселятися в нав'язуваній системі ціннісних орієнтацій. Зокрема, з огляду на тісний біологічний та емоційний контакт з дітьми матері схильні передавати їм свої страхи, інстинктивно намагаючись захистити їх від повторення власних острахів. Але цим вони ще більше загострюють увагу дітей до небезпеки, яка є підставою того або того страху. Отож, якщо матері притаманна боязнь щодо її оточення, то це породжує тривожно-недовірливий спосіб реагування стосовно дорослих і в дітей, та призводить до виникнення у них страхів, побоювань, передчуттів і сумнівів тощо.

Іноді, самі того не підозрюючи, джерелом виникнення страху перед дорослими як “могутніми”, а отже й нестерпного відчуття малоцінності, виявляються самі батьки. Це відбувається тоді, коли один із батьків (як правило, домінуючий у сім'ї) посідає знецінюючу позицію щодо дитини, є постійним джерелом критики, невдоволення, покарання. У зрілому віці індивіди, які пройшли через це, скаржаться брак материнського

тепла, ласки, турботи та підтримки, відсутність щирості в стосунках. Їм притаманне відчуття невпевненості в собі, страху, образи за несправедливі покарання тощо. Часто ті, хто страждає від комплексу неповноцінності згадують про сувору дисципліну в сім'ї, атмосферу беззаперечної покірності, намагання з дитинства догодити “вічно невдоволеним” батькам, “заслужити” їхнє прихильне ставлення. Для таких сімей характерна формальність стосунків з браком довіри, відчуттям емоційної дистанції з батьками. В них не прийнято обговорювати емоційні переживання. Водночас розглядаються побутові проблеми, матеріальний добробут, робота, дисципліна тощо. Головною чеснотою людини вважається її працьовитість, головним мірилом турботи – кількість принесених в сім'ю грошей, критерієм добрих стосунків – матеріальний добробут, тоді як розваги, відпочинок, дозвілля сприймаються майже як непристойність, а емоційні переживання – як щось несерйозне, ознака розбещеності, слабкості. Як наслідок – формування у дітей комплексу неповноцінності і пов'язаного з ним центрального переживання сорому під час депресії; алексифілії, яка проявляється активним уникненням описання власних емоційних переживань у зв'язку із соромом; механізму хронізації у формі “замкненого кола”, яке полягає у взаємодії реактивного та ендogenous факторів шляхом зниження самооцінки й активації нестерпного переживання власної малоцінності [2-4; 6].

Отже, дослідження теоретико-методологічних і власне методичних засад подолання неповноцінності як шляху набуття особистісної гідності визначає напрями подальшої роботи з метою розвитку адекватних можливостей індивіда освоювати світ на підставі глибинно-психічного й цілісного його пізнання.

Школа є основною ланкою в системі виховання підростаючого покоління, тому не розчавлена “педагогічним пресом” гідність проросте у самодостатню просоціальну позицію школяра на подальших етапах онтогенезу. На кожному етапі навчання дитини домінує своя сторона виховання. У вихованні молодших школярів, вважає Ю. Бабанський, такою стороною буде моральне виховання: діти опановують прості норми моральності, навчаються наслідувати їх в різних ситуаціях. Навчальний процес тісно пов'язаний з моральним вихованням. В умовах сучасної школи, коли зміст освіти збільшився в обсязі й ускладнився у внутрішній структурі, в моральному вихованні зростає роль учбового процесу. Змістовна сторона моральних понять обумовлена науковими знаннями, які учні отримують, вивчаючи учбові предмети. Самі моральні знання мають не менше значення для загального розвитку школярів, чим знання з конкретних навчальних предметів. Якраз у цьому педагогічному процесі і полягає сутність когнітивно-інтелектуального самоствердження дитячої гідності [2].

Дуже важлива роль у цих складних процесах повинна належати вчителю, адже фахівець, якого сьогодні чекає школа, має бути вільною, духовною особою, здатною на самостійні моральні рішення і вчинки, має тверді моральні принципи, має широкий і багатий світогляд, знання у сфері моралі. В той же час, гуманістично орієнтований учитель повинен мати безумовне позитивне ставлення до учня, приймати його як цілісну особистість, шанувати його погляди і цінності, бути терпимим до його іноді протилежної думки, оскільки не приниження, а вивищення невпевненої дитини є одним із способів підтримки процесу формування почуття власної гідності. Обов'язковою професійною рисою повинен стати сформований високomorальний світогляд, що заснований на гуманістичних загальнолюдських цінностях і має під собою серйозну етико-філософську базу, яка містить гармонійний синтез національного і вселенського.

Однак у процесі підготовки майбутніх учителів зауважуємо низку суперечностей, зокрема слід виокремити такі з них: протиріччя між абстрактною метою виховання і реальною незброєною теорією морального виховання практикою, що ретельно розробляється; протиріччя між об'єктивно існуючою можливістю вибору гуманістичних цінностей і невмінням використовувати їх як педагогічні орієнтири; протиріччя між

збільшенням кількості нестандартних, конфліктних шкільних ситуацій і актуальними здібностями педагогів долати кризові явища у вихованні [2; 4]. Ці протиріччя вказують на необхідність оновлення підготовки майбутніх учителів до морального виховання школярів, зокрема у ракурсі оптимізації процесу становлення почуття людської гідності. Одним із найуразливіших місць існуючої системи підготовки майбутніх педагогів до морального виховання в плану культивування моделей гіднісного самоствердження є те, що в змісті виховного процесу присутня “деяка усереднена і спрощена мораль”. Натомість слід стимулювати креативні підходи до розвитку високоморальності, естетичної етичності та інших високодуховних моделей поведінки.

Умови відкритого світового простору, інтеграційні проєвропейські тенденції, розвиток міжнародних економічних і культурних зв'язків об'єктивно диктують необхідність трактування усталених міжнародних норм особистісної гідності як принципу толерантності і шанобливого ставлення між людьми всієї планети. Важливо прищеплювати дітям не завчену безпорадність, комплекси особистісної та національної меншовартості, а, навпаки, оптимізувати впевненість, активність, самоактуалізаційні тактики і стратегії їхнього особистісного розвитку.

Одним із найважливіших завдань сучасного шкільництва є формування в учнів самоповаги як базальної умови розвитку самоусвідомленого почуття власної гідності. Самоповага в контексті проблеми гідності інтерпретується як певна глобальна самооцінка, узагальнене ухвалення або не ухвалення людиною себе як самоцінності. Водночас потрібно розвести ці дефініції, адже самоцінність і самооцінка не є тотожними поняттями. Самооцінка більш усвідомлена і конкретна, ніж самоцінність, яка відображає більш широкий спектр відчуттів і відносин до себе як до цінності

Безперечно, недовіра батьків, поширюється на відносини з дітьми, вступаючи в суперечність з формується у них почуттям власної гідності та самоповаги, що сприяє виникненню відповідних напружених відносин. Таким чином, конфлікт батьків з дітьми в першу чергу обумовлений несприятливими змінами особистості самих батьків та їх невротичним станом, прихованими або явними розбіжностями між ними.

Педагоги повинні дотримуватися суб'єкт-суб'єктної парадигми взаємин, оскільки авторитарний стиль спілкування і керівництва принижує, пригнічує особистість школяра, нав'язуючи йому комплекси неповноцінності й меншовартості. Загалом, набуття почуттів особистісної гідності можливе насамперед як подолання особистісної неповноцінності, тому культивування гуманної перцепції і партнерської взаємодії є запорукою успішного формування почуття людської гідності.

Використана література:

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии / А. Адлер. – М. : АСТ. – 2002. – 812 с.
2. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982.
3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте (психологическое исследование) / Л. И. Божович. – М. : Просвещение. – 1988. – 235 с.
4. Данилюк Н. В. Вплив комплексної неповноцінності на особистість студента / Н. В. Данилюк // Молодь: освіта, наука, духовність : тези доповідей. – Частина I. – К. : Університет “Україна”, 2008. – С. 311-314.
5. Дрейкурс Р. Счастье вашего ребенка // Родители и дети: хрестоматия / под ред. Д. Я. Райгородского. – Самара : Издательский Дом БАХРАХ-М, 2003. – С. 321-405.
6. Титаренко Т. М. Життєві завдання особистості як соціально-психологічний чинник моделювання майбутнього // Наук. студії із соц. та політ. психології : зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2007. – Вип. 16 (19). – С. 304-311.
7. Шарапа Г. Основні складові психолого-педагогічної підготовки вчителя до виконання компенсаційної функції щодо неповноцінності особистості / Г. Шарапа // Молодь і ринок. – 2012. – № 6 (89). – С. 131-136.

8. *Шарапа Г.* Феномен неповноцінності та його історико-філософська рефлексія / Г. Шарапа // Національний університет "Острозька академія" Наукові записки. Серія "Психологія і педагогіка". – Острог, 2011. – Випуск 18. – С. 286-296.

Шарапа Г. Ф. Особенности воспитания чувства человеческого достоинства у школьников.

В статье раскрыты педагогические особенности формирования у школьников чувства человеческого достоинства. Отражены основные положения возникновения и проявления комплекса неполноценности и его негативное влияние на развитие собственного достоинства у ребенка. Анализируется проблема воспитания и культивирования человеческого достоинства. Отмечено содержательно-предметные характеристики основных типов деятельности в соответствии с периодами развития личности.

Ключевые слова: комплекс неполноценности, достоинство, человеческое достоинство, самоуважение, воспитание собственного достоинства.

Sharapa G. F. Schoolboys have features of education of sense of human dignity.

In the article the pedagogical features of forming are exposed for the schoolboys of sense of human dignity. The substantive provisions of origin and display of complex of inferiority are reflected and him negative influence on development of own dignity for a child.

Keywords: complex of inferiority, dignity, human dignity, self-esteem, education of own dignity.

УДК 37.012:37.08

Ятвецька Л. І.

Одеський обласний інститут удосконалення вчителів

**МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ
РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ**

У статті розкриваються напрямки модернізації методичного супроводу, спрямованого на розв'язання проблеми кадрового забезпечення якості природничої освіти. Зокрема, презентовано досвід НМЛ природничих дисциплін ООІУВ за останні п'ять років.

Ключові слова: методичний супровід, працівники методичних служб різного рівня, спільні змістові лінії, освітня галузь "Природознавство".

Сучасні процеси, що відбуваються в освіті України, передбачають модернізацію системи післядипломної педагогічної освіти, в тому числі впровадження сучасних підходів до освіти вчителів, побудованих на концепції "активного навчання", коли відповідні до професійної діяльності знання, уміння та навички фахівця постійно удосконалює, адаптуючись до потреб, що висуває життя. Найбільш складною у області є проблема кадрового забезпечення вчителів природничих дисциплін, оскільки значним є відсоток вчителів, які викладають предмети природничого циклу, не маючи відповідної фахової освіти. Саме тому модернізація методичного супроводу цієї категорії вчителів є гарним майданчиком для методичних експериментів.

В останні роки надзвичайно актуальними стали питання, пов'язані з якістю природничо-математичної освіти [2-3]. У зв'язку з цим у закладах післядипломної педагогічної освіти на перший план виходять питання, пов'язані з наданням якісного науково-методичного супроводу діяльності вчителів природничо-математичних дисциплін.

Мета статті – ознайомлення широкого загалу педагогічних працівників із напрямками модернізації методичного супроводу в процесі розв'язання проблеми кадрового забезпечення якості природничої освіти (з досвіду роботи НМЛ природничих